

Розвиток творчих здібностей учнів
на уроках української мови та літератури
шляхом використання інноваційних
технологій.

Ледней Наталія Петрівна
викладач Тячівського професійного ліцею

2016 рік

*Творча робота, не дивлячись на складність,
є чудовою і піднесеною працею*

М. Островський

Творчість –це породження нових ідей, прагнення навчатися більшому, думати про справу інакше і робити її краще.

Творчість –це людська потреба. Помічено, що творчі люди володіють великою життєвою енергією до глибокої старості, а люди до всього байдужі, нічим не захоплені частіше хворіють і швидше старіють.

Творчий стиль життя –це не привілей одинаків, це єдиний спосіб нормального існування і розвитку суспільства. Але це, на жаль, ще не всіма усвідомлено. І на нас лежить величезна відповідальність –розвинути в дитині творчий початок для того, щоб зросла людина, особа.

Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів викладачу необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їх пам'ять, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи.

Сьогодні навіть найталановитіший викладач не може бути для учня єдиним джерелом інформації. Тому настала необхідність перейти від «передання знань» до «навчання вчитися», тобто поєднати на уроках з мови та літератури інноваційні підходи з традиційними.

Недарма народна мудрість стверджує: «Індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність відстоюють». Учень на уроці стає активним суб'єктом пізнавального процесу.

Звичайно, творчість неможлива без закріплення і розвитку тих цінностей, які даровані людині при народженні. Розвивати творчі здібності можна по – різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і удосконалюють свої здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості учнів важливою є саме роль викладача.

«Завдання педагога –управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості учня, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання»

Можна визначити такі підходи до керівництва творчою діяльністю:

- 1) *оволодіння алгоритмами творчого процесу й побудова відповідних моделей різноманітних творчих рішень;*
- 2) *створення найсприятливіших умов для творчості.*

Ураховуючи специфічну природу творчості, вважаю, що викладач свою роботу повинен здійснювати у двох напрямках:

- 1) **виявлення і спрямований розвиток творчих здібностей.**

У цьому напрямку процесу розвитку творчих здібностей учнів здійснюється поетапно.

Таких етапів можна виділити три:

А) початковий, на якому здійснюється аналіз уривків класичної літератури (виявити та визначити роль найрізноманітніших художніх засобів);

Б) проміжний, на якому пропонуються твори завдання на основі поданих зразків (дописати, завершити, дібрати тощо);

В) творчий (побудова художнього тексту).

2. Створення «нестандартних» ситуацій

З метою активізації прихованих творчих здібностей, закладених у кожній дитині від народження. Відомо, що здібності й нахили до творчості можна розвинути, поставивши учня в певні складні умови, за яких він буде вимушений самостійно щось створити. Такими умовами може бути контрольна робота, але завдання мають бути такими, щоб учень не зміг просто списати, а вимушений самостійно думати, міркувати.

Викладач повинен лише надихнути на творення власних текстів. Можна прочитати учням щось із власного творення, так вони відчують потребу самим ділитись своїми напрацюваннями. Гаслом роботи у цьому напрямку можуть стати слова К. Ушинського: «Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити».

На початковому етапі розвитку творчих здібностей ефективним засобом вважаю ознайомлення учнів з «творчою лабораторією» митців (Л. Костенко, В. Симоненко, Леся Українка...). З допомогою презентаційних матеріалів ознайомлюю учнів із спогадами, цитатами, цікавими фактами із життя письменників. Часто сама зачитую уривки із спогадів про митців. Цікавими є вправи зіставлення уривків з творів письменників першого і останнього варіанту (І. Нечуй Левицький «Кайдашева сім'я») При можливості для уроків української мови добираю тексти для диктантів, переказів, аудіювання чи читання мовчки тексти із літературних творів митців, творчість яких вивчається на уроках української літератури.

На другому етапі пропоную учням на уроках української мови вправи, які окрім творчих здібностей, розвивають образне мислення, художнє бачення світу, розширюють словниковий запас, сприяють кращому засвоєнню семантики слів, а саме:

- < дібрати означуване слово, до якого поданий прикметник був би епітетом;
- < вибрати найвдаліший варіант слова;
- < дописати (відновити) віршовані рядки;
- < об'єднати кілька речень в одне;
- < розчленувати текст на складові частини, змінити (розширити, згорнути, перебудувати, замінити) мовний матеріал;
- < розширити текст, вживаючи якомога більше прислівників, але не додаючи більше ніж два речення;
- < дати заголовок тексту;
- < перебудувати прості речення на складне речення з різними видами зв'язку, визначити смислові відношення між частинами складних речень;
- < вставити пропущені слова;
- < замінити поданий текст синонімами;
- < дібрати якнайбільше означень до поданого слова (наприклад день - похмурий, незабутній,...), чи якомога більше дієслів, які б поєднувались із словом (наприклад: вітер дме, завиває, співає,...). Такі вправи доцільно проводити у формі гри, змагання «Хто швидше», «Хто більше»)

Широке поле для творчої діяльності учнів відкривають завдання, спрямовані на розвиток фантазії, гіпотетичного мислення:

- продовжити художній твір («Украдене щастя» І. Франка, «Мина Мазайло» М. Куліша, «В житах» Г Косинки)

- змінити (переробити) закінчення художнього твору («Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного, «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського)
- дуже люблять учні брати «інтерв'ю» у письменника
- вивчаючи твір Ліни Костенко «Маруся Чурай» ми згадуємо творчість Лесі Українки. Пропоную учням порівняти два твори «Маруся Чурай» та «Лісова пісня». Чим вони схожі та чим відрізняються? Інформацію подаю у вигляді двох кіл, які накладаю одне на одне пропорційно до спільних та відмінних рис, які з'ясовуємо під час обговорення (Складання діаграми Вена)
- аналізуючи вірш Д. Павличка «Два кольори» пропоную учням послухати вірш А. Малишка «Пісня про рушник», таким чином учні пригадують аналіз поезії. Учні назвуть, що є спільним та чим відрізняються два твори. Висновок робимо у вигляді діаграми Вена.
- Дуже подобається учням вид роботи «Упізнай літературного героя». Тим більше, що даю завдання учневі додому скласти тести, за якими його товариш зміг би упізнати героя, про якого йдеться.
- Дуже цікавою є форма перевірки знань в мультимедійному форматі. На дошці – текст із пропущеними буквами та розділовими знаками. Такі завдання активізують пам'ять, увагу, вчать самостійно оцінювати, встановлювати причиново - наслідкові зв'язки, мотивувати ті чи інші дії. На етапі актуалізації знань можна використати асоціювання («асоціативну павутинку», «ланцюжок асоціацій»), яка спонукає учнів думати, стимулює мислення шукати зв'язки між окремими поняттями. Під час проведення підсумків уроку (рефлексії) привертаю увагу учнів до схеми асоціації, щоб доповнити її.

В своїй практиці використовую пам'ятки, що містять у собі загальні вказівки щодо написання творчих робіт. Ефективним методичним прийомом вважаю є показ зразка, дохідливий аналіз його. Позитивні наслідки дає демонстрування кількох зразків на одну тему. Учні при цьому розуміють, що про одне і те ж явище можна говорити точно, образно, але по-різному.

Також на своїх уроках та у позакласній роботі використовую технічні засоби навчання (кінофільми, телепередачі, звукозаписи, електронні презентації тощо). Переглядаючи фільми або презентації учні отримують емоційну наснагу, що безпосередньо відбивається на якості творчих робіт, бо стимулює мовний процес.

Отже, у кожній людині природою закладений певний творчий потенціал. Виявити здібності, розвинути їх якомога повніше, різними засобами – таке завдання постійно ставлю перед собою.

Щоб ефективно розвивати творчі здібності учнів шляхом інноваційних технологій необхідно:

- зосередити увагу на підборі оптимальних та ефективних завдань, враховуючи вікові особливості учнів;

- треба шукати такі завдання, які пробуджувати б дитячі душі до творчості, необхідно заохочувати дітей шляхом постійного тренування творчими вправами, спрямованими на розвиток допитливості, гіпотетичного мислення, фантазії, уяви;
- для творів необхідно підбирати теми, що порушують актуальні проблеми, дають можливість висловитися;
- завдання мають бути розроблені в кількох варіантах, щоб учень мав змогу вибирати;
- на уроці треба створювати проблемні ситуації, які вимагають пошуків альтернативи;
- не треба обмежувати творчу уяву учнів, не треба ставити їх у вузькі рамки, а навпаки, треба давати волю їх фантазії;
- не треба повчати відкрито, критикувати строго, а лише тактовно давати поради;
- стимулюйте і підтримуйте ініціативу учнів, їхню самостійність.

Основними завданнями сучасного уроку є:

- *відповідність* навчального матеріалу з української мови та літератури до вимог науковості, оптимальності, єдності навчання і виховання, зв'язку з життям;
- *реалізація* комплексної мети уроку: навчальної, виховної та розвивальної;
- *урахування* вікових особливостей учнів та їх пізнавальних можливостей, інтересів і запитів;
- *реалізація* інноваційних технологій сучасного уроку;
- *інтегральність* уроку (використання між предметних зв'язків);
- *цілеспрямованість і копійка робота* над пізнаваними завданнями і запитаннями, що виникають у результаті створення проблемних ситуацій;
- *практична спрямованість* уроку – усебічний мовленнєвий розвиток учнів.

Література:

1. Вакуліна Л. Волошина М. Дискусія на моральноетичну тему «Що означає бути щасливим?» Інтегрований урок розвитку зв'язного мовлення (українська мова)// Вивчаємо українську мову та літературу. -2012. –№ 25 (317). –с. 18-21
2. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід: метод. Посібник. –К., 2002.
3. Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. – Тернопіль: Астон, 2005.